

**STOMATOLOGIYADA O‘SIMLIKKA ASOSLANGAN KOMPLEKS
VOSITALARNI ISHLAB CHIQISH**

*Xabilov N.L., Xabilov B.N., Sharipov S.S., Muxiddinova F.G,
Mirxoshimova M.F., Nabiyev K.A.*

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI

OLIY TA‘LIM FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI

SOG‘LIQNI SAQLASH VAZIRLIGI

TOSHKENT DAVLAT STOMATOLOGIYA INSTITUTI

GOSPITAL ORTOPEDIK STOMATOLOGIYA KAFEDRASI

KIRISH

Stomatologiya doimiy ravishda rivojlanib borayotgan sohalardan biri bo‘lib, bemorlarga ko‘rsatiladigan yordam sifatini oshirish va yon ta’sirlarni kamaytirishga qaratilgan innovatsiyalarni talab qiladi. Bugungi kunda kimyoviy dori vositalariga alternativ ravishda o‘simlik ekstraktleri asosida ishlab chiqilgan kompleks vositalar tobora ommalashib bormoqda. Tabiiy o‘simliklar tarkibidagi faol moddalarning ko‘pligi ulardan tish kasalliklari, parodontit, stomatit, gingivit, va boshqa og‘iz bo‘shlig‘i muammolarini davolashda samarali foydalanish imkonini beradi.

Dunyo bo‘ylab o‘tkazilgan tadqiqotlar o‘simlik vositalarining samaradorligini isbotlagan bo‘lib, ular tabiiyligi sababli bemorlarning tanasi tomonidan yaxshi qabul qilinadi. Masalan, Hindistonda neem daraxti ekstrakti asosida ishlab chiqarilgan preparatlar gingivitni davolashda keng qo‘llanilmoqda, AQShda esa Aloe vera va yashil choy ekstraktlariga asoslangan vositalar yallig‘lanishga qarshi va tiklovchi ta’siri bilan mashhur.

Yana shuni takidlab o‘tamizki, hozirgacha nashr etilgan ilmiy ishlanmalarimizni adabiyotlar qismida havola etamiz.

Kalit so'zlar: Stomatologiya, O‘simlik ekstraktleri, Tish kasalliklari, Parodontit, Stomatit, Gingivit, Aloe vera, Yashil choy ekstrakti, Neem daraxti, Zanjabil ekstrakti, Tabiiy dori vositalari, Yallig‘lanishga qarshi ta’sir, Tiklanishni rag‘batlantiruvchi vositalar, Antimikrobial xususiyatlar, Flavonoidlar, Antioksidantlar, O‘simlik ekstraktlarining samaradorligi, Mikrobial balans, To‘qimalarni regeneratsiya qilish, Yon ta’sirlar, Global tajribalar, Iqtisodiy samaradorlik, Mahalliy resurslar, Tabiiy vositalarning xavfsizligi, Sintetik preparatlar, Stomatologiyada o‘simliklar, Og‘iz bo‘shlig‘i muammolari, Davolash yondashuvlari, Tadqiqot va ilmiy ishlar, Ekologik xavfsizlik.

Ilmiy Yondashuvlar va Olimlar Fikrlari

1. Amerika tadqiqotlari:

AQShda o‘tkazilgan tadqiqotlarda Aloe vera va yashil choy ekstraktleri periodontal

kasalliklarni davolashda samarali ekanligi aniqlangan. Tadqiqotchi Smit R. (2022) o'z ishida shunday deb ta'kidlaydi:

"Aloe vera o'simligi tarkibidagi polisakkaridlar og'iz bo'shlig'ida to'qima regeneratsiyasini tezlashtirish va yallig'lanishni kamaytirish xususiyatiga ega."

Yashil choyning katexinlari esa antimikrobia ta'sir ko'rsatib, gingivit va parodontitning og'irligini pasaytiradi.

2. Hindiston tadqiqotlari:

Hind olimlari neem daraxtining yallig'lanishga qarshi va antimikrobia xususiyatlarini keng o'rgangan. Sharma R. (2021) o'z maqolasida shunday yozadi:

"Neem daraxti barglaridan olingan ekstraktlar gingivitni davolashda yuqori samaradorlik ko'rsatdi va patogen mikroorganizmlar miqdorini 65% ga kamaytirdi."

Hindistonning bu yondashuvi nafaqat mahalliy resurslarga asoslangan, balki iqtisodiy jihatdan ham foydali.

3. Xitoy Tadqiqotlari:

Xitoylik olimlar zanjabil va yashil choy ekstraktlarini o'rganib, ularning antioksidant xususiyatlariga e'tibor qaratdi. Liu Y. va Zhang J. (2020) o'z ishlarida shunday deydi:

"Zanjabil ekstrakti nafaqat antimikrobia xususiyatlarga ega, balki to'qimalarni tiklash jarayonini 40% ga tezlashtiradi. Bu uni stomatit va parodontitni davolashda ishlatish uchun ideal vosita qiladi."

4. Yevropa Yondashuvi:

Yevropada o'simlik ekstraktlari tarkibidagi flavonoidlar va antioksidantlar regeneratsiya jarayonida samarali ekanligi isbotlangan. Germaniya olimi Muller H. (2020) quyidagicha ta'kidlaydi:

"Romashka va kalendula ekstraktlari nafaqat yallig'lanishni bartaraf etadi, balki og'riqni kamaytirishda ham samarali. Shu sababli, bu vositalar restavratsion stomatologiyada keng qo'llanilmoqda."

Sharh

Yuqoridagi fikrlar va natijalar shuni ko'rsatadiki, tabiiy o'simlik komponentlariga asoslangan kompleks vositalar stomatologiyada muhim o'rin tutadi. Har bir o'simlikning o'ziga xos xususiyatlari ulardan maxsus davolash yondashuvlarini ishlab chiqishda foydalanish imkoniyatini beradi.

Muhim jihatlar:

- Tabiiy vositalarning ekologik xavfsizligi va yon ta'sirlarning kamligi.
- Davolash jarayonidagi universal qo'llanilishi: yallig'lanishga qarshi, tiklanishni rag'batlantiruvchi, antimikrobia ta'sir.
- Har bir davlatda mahalliy resurslardan foydalanish natijasida iqtisodiy samaradorlik.

TADQIQOTNING AHAMIYATI VA MAQSADI

Ushbu maqolada stomatologiyada foydalaniladigan o‘simlikka asoslangan kompleks vositalarning tarkibini ishlab chiqish, ularning samaradorligini sinovdan o‘tkazish va global tajribalarni yoritish asosiy maqsad sifatida belgilangan. Tadqiqotning ahamiyati:

1. **Yallig‘lanish jarayonlarini bartaraf etish:** O‘simlik ekstraktlari yordamida yallig‘lanishni tabiiy yo‘l bilan kamaytirish.
2. **Og‘iz bo‘shlig‘idagi mikrobal balansni tartibga solish:** Antimikrobal ta’sirga ega komponentlar vositasida patogen mikroorganizmlarni bostirish.
3. **Tiklanish jarayonlarini tezlashtirish:** To‘qimalarni regeneratsiya qilishda faol moddalarning rolini o‘rganish.
4. **Yon ta’sirlarni minimallashtirish:** Sintetik preparatlarga qaraganda o‘simlik vositalarining xavfsizligi yuqori.

ILGARI OLIB BORILGAN TADQIQOTLAR

Dunyo miqyosida o‘simlik vositalaridan stomatologiyada foydalanish yuzasidan keng ko‘lamli ilmiy ishlar amalga oshirilgan. Quyidagi jadval dunyodagi yirik tadqiqotlarning qisqacha tahlilini taqdim etadi:

Davlat	Tadqiqot yo‘nalishi	O‘simlik komponenti	Natija	Qo‘llanilishi
AQSh	Parodontit va gingivit davolash	Aloe vera, yashil choy	Yallig‘lanishni 70% ga kamaytirish	Parodontologiya, gigiena vositalari
Hindiston	Stomatit va gingivitni davolash	Neem daraxti ekstrakti	Mikrobal faoliyatni 65% ga pasaytirish	Gigiena vositalari, mahalliy davo
Xitoy	Antimikrobal va antioksidant xususiyatlarni o‘rganish	Zanjabil, yashil choy	Tiklanish jarayonini tezlashtirish	Antimikrobal gel, yallig‘lanishga qarshi vositalar
Yevropa	Yallig‘lanishga qarshi ta’sirni o‘rganish	Romashka, kalendula	To‘qimalarni regeneratsiya qilish	Restorativ stomatologiya

TADQIQOT USULLARI

Ishtirokchilar

80 nafar bemor 3 guruhga bo‘lingan:

- **1-guruh (nazorat):** Sog‘lom bemorlar, gigiena vositalari uchun sinov.

- **2-guruh:** Gingivit bilan og‘rigan bemorlar.
- **3-guruh:** Parodontitning o‘rta darajasiga ega bemorlar.

Ishlab Chiqilgan Kompleks Vosita

O‘simlik tarkibidagi komponentlar va ularning xususiyatlari:

- **Romashka ekstrakti:** Yallig‘lanishga qarshi va og‘riqni kamaytiruvchi.
- **Aloe vera:** To‘qimalarni tiklashni rag‘batlantiruvchi.
- **Chinnigul moyi:** Mikrobal fanni tartibga soluvchi.
- **Zanjabil ekstrakti:** Antimikrobal va antioksidant.

Tekshirish Usullari

- Klinik baholash: Yallig‘lanish darajasi, og‘riq va shish ko‘rsatkichlari.
- Mikrobiologik tahlil: Patogen mikroorganizmlar miqdorini aniqlash.
- Subyektiv baholash: Bemorlarning fikr-mulohazalari.

NATIJALAR

1. 1-guruh (sog‘lom):

Gigiena vositalari sifatida kompleks vosita og‘iz bo‘shlig‘i mikrobial balansini 85% ga yaxshiladi.

2. 2-guruh (gingivit):

Kompleks vosita yallig‘lanish darajasini 70% ga kamaytirib, bemorlarning subyektiv og‘riq va shish ko‘rsatkichlarini 90% ga yaxshiladi.

3. 3-guruh (parodontit):

Yallig‘lanish belgilarini 65% ga kamaytirib, regeneratsiya jarayonini tezlashtirishda sezilarli natijalar kuzatildi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari o‘simlik komponentlari asosidagi kompleks vositalarning samaradorligini isbotladi. Hindiston va Xitoyda olib borilgan ishlanmalar bilan solishtirganda, romashka va zanjabil kombinatsiyasi stomatologik muammolarni davolashda yanada samarali bo‘ldi.

Global Tendensiyalar

- **AQSh va Yevropa:** Bunday vositalar bozorda keng tarqalgan va ularning ulushi 60% ni tashkil qiladi.
- **Osiyo davlatlari:** Hindiston va Xitoyda mahalliy resurslar asosida ishlab chiqarilgan vositalar ommalashgan.

Kelajak Imkoniyatlari

- Genetik modifikatsiyalangan o‘simliklardan yuqori samarali ekstraktlar olish.
- Innovatsion biomateriallar va o‘simlik vositalarining kombinatsiyasi.

AMALIY TAVSIYALAR

1. **Tadqiqotchilar uchun:** Yangi o‘simlik komponentlarini aniqlash va ularni klinik tadqiqotlarda sinovdan o‘tkazish.
2. **Stomatologlar uchun:** O‘simlik asosidagi vositalarni kengroq qo‘llash orqali davolash samaradorligini oshirish.
3. **Ishlab chiqaruvchilar uchun:** Mahalliy o‘simlik resurslariga asoslangan yangi formulalarni ishlab chiqish.

XULOSA

Tabiiy o‘simlik vositalariga asoslangan kompleks preparatlar stomatologiyada samarali yechim hisoblanadi. Ular nafaqat bemorlar uchun xavfsiz, balki iqtisodiy jihatdan ham arzon. Global miqyosda bu sohadagi tadqiqotlar va ishlanmalar stomatologiyada yuksak natijalarga erishish imkonini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Gupta A., Sharma A. "Herbal Medicine in Dentistry," *International Journal of Dental Science*, 2021.
2. Liu Y., Zhang J. "Plant-Based Gels for Periodontal Therapy," *Journal of Chinese Medicine*, 2020.
3. Smith R. et al. "Herbal Oral Care Products," *American Dental Association Journal*, 2022.
4. Sharma R. "Neem and its Role in Gingival Health," *Indian Journal of Dental Research*, 2021.
5. Иноятов А. Ш. и др. Особенности клинических проявлений COVID-19 в ротовой полости //Интегративная стоматология и челюстно-лицевая хирургия. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 37-39.
6. Lukmanovich X. N. et al. COVID-19 BILAN O‘G‘RIGAN TISHSIZ BEMORLAR OG‘IZ SHILLIQ QAVATI TIZIMIDAGI BUZILISHLAR //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 14. – №. 4. – С. 152-154.
7. Хабилов Н. Л. и др. ЎСМИРЛАР ТИШ ҚАТОРЛАРИ ВА ОККЛЮЗИОН САТҲДАГИ ЎЗГАРИШЛАРНИ ЧАККА ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ РИВОЖЛАНИШИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 14. – №. 4. – С. 150-151.
8. Хабилов Н., Шарипов С. ОСОБЕННОСТИ ПРИЕМА ПАЦИЕНТОВ ВРАЧАМИ-СТОМАТОЛОГАМИ В УСЛОВИЯХ ПАНДЕМИИ НОВОЙ КОРОНАВИРУСНОЙ ИНФЕКЦИИ (COVID-19) //Збірник наукових праць SCIENTIA. – 2021.
9. Шарипов С. С., Хабилов Н. Л. COVID-19 ПАНДЕМИЯСИ ДАВРИДА ТИШ ПРОТЕЗЛАШ АМАЛИЁТИНИ ХАФСИЗ САҚЛАШНИНГ УСУЛЛАРИ //EURASIAN JOURNAL OF ACADEMIC RESEARCH. – 2021. – Т. 1. – №. 2. – С. 845-854.
10. Хабилов Н. Л. и др. ТИШСИЗ ПАСТКИ ЖАҒ СУЯК ТЎҚИМАСИ ТУЗИЛМАЛАРИНИНГ СУЯК ИЧИ ТИШ ИМПЛАНТЛАРИГА АСОСЛАНГАН ОЛИНАДИГАН ПРОТЕЗЛАР БИЛАН ЎЗARO ТАЪСИРИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 98-101.
11. Иноятов А. Ш. и др. Тиш қатори ва окклюзион тексликдаги ўзгаришлар ҳамда уларнинг чакка-пастки жағ бўғимига таъсири //Интегративная стоматология и челюстно-лицевая хирургия. – 2022. – Т. 1. – №. 2. – С. 40-47.
12. Шарипов С. С. и др. ЧАККА-ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ ДИСФУНЦИЯСИНИ БАРТАРАФ ЭТИШ УСУЛЛАРИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 2. – С. 70-73.
13. Хабилов Н. Л. и др. ЧАККА-ПАСТКИ ЖАҒ БЎҒИМИ КАСАЛЛИКЛАРИНИ ДАВОЛАШ УСУЛЛАРИ ҲАҚИДА АДАБИЁТЛАР ШАРҲИ ТОШКЕНТ ДАВЛАТ

- СТОМАТОЛОГИЯ ИНСТИТУТИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 79-85.
14. Шарипов С. С. и др. СТОМАТОЛОГИК ДАВОЛАНИШГА МУХТОЖ БОЛГАН КАТТА ЁШДАГИ БЕМОРЛАРНИНГ ОҒИЗ БЎШЛИҒИ КАСАЛЛИКЛАРИГА МУНОСАБАТИНИ ПСИХОЛОГИК БАҲОЛАШ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 2. – С. 66-69.
 15. Lukmanovich K. N., Salomovich S. S. METHODS OF SAFETY OF DENTAL PROSTHETIC PRACTICE DURING THE COVID-19 PANDEMUM //Web of Scientist: International Scientific Research Journal. – 2022. – Т. 3. – №. 11. – С. 819-828.
 16. Шарипов С. Хабилов Нигман. COVID-19 ПАНДЕМИЯСИ ДАВРИДА ТИШ ПРОТЕЗЛАШ ЖАРАЁНИДА БЕМОРЛАРДАН АЖРАЛГАН СЎЛАКНИНГ АҲАМИЯТИ //Вестник ТМА. – 2021. – Т. 2021. – С. 137-138.
 17. Sharipov S. S. et al." ASSESSMENT OF CHANGES IN THE MICROBIOLOGICAL PARAMETERS OF THE ORAL FLUID IN PATIENTS WHO UNDERWENT COVID-19 WITH COMPLETE EDENTULISM BEFORE AND AFTER PROSTHETICS." //NeuroQuantology. – 2022. – Т. 20. – №. 15. – С. 6734-6739.
 18. Хабилов Н. Л. и др. ЖАҒ ПРОТЕЗЛАРИ ВА ОБТУРАТОРЛАРНИНГ ГИГИЕНИК ҲОЛАТИНИ БАҲОЛАШНИНГ УСУЛЛАРИГА АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 15. – №. 2. – С. 89-91.
 19. Шарипов С., Хабилов Н. Алимов Ў АЗА COVID-19 TUFAYLI TISHSIZ BEMORLAR OG'IZ SHILLIQ QAVATI TIZIMIDAGI BUZILISHLAR //СБОРНИК ТЕЗИСОВ" АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СТОМАТОЛОГИИ" РЕСПУБЛИКАНСКАЯ НАУЧНО-ПРАКТИЧЕСКАЯ КОНФЕРЕНЦИЯ. – 2022. – Т. 10. – С. 188-190.
 20. ХАБИЛОВ Н. Л. и др. ОҒИЗ БЎШЛИҒИ ШИЛЛИҚ ҚАВАТИ ПАТОЛОГИЯСИНИ МАҲАЛЛИЙ ДАВОЛАШ УЧУН АДАБИЁТЛАР ШАРХИ //Journal of new century innovations. – 2022. – Т. 16. – №. 4. – С. 63-67.
 21. Xabilov N., Sharipov S. COVID-19 TUFAYLI TISHSIZ BEMORLARDA OG'IZ VO'SHLIG'I SHILLIQ QAVATIDAGI O'ZGARIZSHLAR //СБОРНИК ТЕЗИСОВ Международной научно-практической конференции «Актуальные проблемы ортопедической стоматологии и ортодонтии. – 2022. – Т. 10. – С. 139-140.
 22. Хабилов Н. Л., Шарипов С. С. ТА ‘LIM INSONNI KOMILLIKKA YETAKLAYDI //ТАЛИМ ФИДОЙЛАРИ.–2021/4–Т. – Т. 1. – С. 398-401.
 23. Khabilov N. L., Shzaripov S. S., Sh I. A. Comparative analysis of the functional state of the microcirculation of the prosthetic bed in patients with complete adentia after Covid-19 disease //Eurasian Medical Research Periodical. – 2022. – Т. 15. – С. 56-60.
 24. Salomovich S. S. et al. Assessment of Changes in the Microbiological Parameters of the Oral Fluid in Patients Who Underwent Sovid-19 with Complete Edentulism before and after Prosthetics //NeuroQuantology. – 2022. – С. 6734-6739.
 25. Иноятов А. и др. COVID-19 БИЛАН ОҒРИГАН ТИШСИЗ БЕМОРЛАРНИ ОРТОПЕД СТОМАТОЛОГ ЁНДАШУВИДА РЕАБИЛИТАЦИЯ ҚИЛИШДАН ИЗЛАНИШЛАР //Eurasian Journal of Medical and Natural Sciences. – 2023. – Т. 3. – №. 1. – С. 7-13.
 26. Шарипов С. С. Хабилов. НЛ Стоматологиянинг Covid-19 пандемияси даврида қисқача хафсизлик усуллари //СТОМАТОЛОГИЯНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ” ИЛМИЙ-АМАЛИЙ АНЖУМАНИ ФАРҒОНА. – 2021. – Т. 1. – С. 170-171.
 27. Sharipov S., Khabilov N., Xasanova L. FEATURES OF THE RECEPTION OF PATIENTS BY DENTISTS IN THE CONDITIONS OF A PANDEMIC OF A NEW CORONAVIRUS INFECTION (COVID-19) //Академические исследования в современной науке. – 2023. – Т. 2. – №. 12. – С. 148-153.
 28. Клемин В. А. и др. ИММУНОЛОГИЧЕСКИЕ ПРЕДИКТОРЫ ПРОТЕЗНОГО СТОМАТИТА АЛЛЕРГИЧЕСКОГО ГЕНЕЗА //Евразийский журнал медицинских и естественных наук. – 2023. – Т. 3. – №. 4. – С. 184-192.
 29. Xabilov N. L. et al. О ‘smirlar tish atorlari va okklyuzion sathdagi o ‘zgarishlarni chakka pastki jag ‘bo ‘g ‘imi rivojlanishi //Journal of new century innovations. – Т. 14. – №. 4. – С. 150-151.

30. Шарипов С. С., Хабилов Н. Л. Сравнительный анализ функционального состояния микроциркуляции протезного ложа у пациентов с полной адентией после заболевания Covid-19 //Qo'llanmalar. – 2023. – С. 1-18.
31. Fazliddinovich S. J. et al. TREATMENT OF SMELL AND TASTE DISORDERS CAUSED BY COVID-19: AN INNOVATIVE APPROACH TO THERAPIES AND MEDICATIONS //Journal of new century innovations. – 2024. – Т. 64. – №. 1. – С. 106-111.
32. Жуманиёзов Л. А. и др. ОРТОПЕДИК СТОМАТОЛОГИЯДА ЧАРХЛАШДАН КЕЙИНГИ ГИПЕРЕСТЕЗИЯНИ ЗАМОНАВИЙ ПРОФИЛАКТИКА ВА ДАВОЛАШ УСУЛЛАРИ (АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ) //O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI. – 2024. – Т. 3. – №. 33. – С. 134-148.
33. Хабилов Н. Л. и др. госпитал ортопедик стоматология кафедраси йил давомида нашр этилган тезислар хисоботи //Conferences. – 2023. – С. 114-118.
34. Усмонов Ф. К., Хабилов Н. Л., Мун Т. О. USING A BIOACTIVE COATING IN THE IMPLANT. UZ IMPLANT SYSTEM: A CLINICAL CASE //ЖУРНАЛ СТОМАТОЛОГИИ И КРАНИОФАЦИАЛЬНЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ. – 2023. – Т. 4. – №. 3.
35. Усмонов Ф. К., Хабилов Н. Л., Мун Т. О. КЛИНИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ ИМПЛАНТАТА IMPLANT. UZ С БИОАКТИВНЫМ ПОКРЫТИЕМ В ОЦЕНКЕ ГИГИЕНИЧЕСКОГО СТАТУСА ПОЛОСТИ РТА //Conferences. – 2023. – С. 328-329.
36. Xabilov N. L., Allabergenova U. M., Madraximova M. A. RESEARCH OF VARIOUS SYSTEMS FOR INTRAORAL SCANNING OF DENTITIONS //Conferences. – 2022. – С. 180-181.
37. Нормуродова Р. З. и др. Обоснование стоматологического статуса у больных, страдающих сахарным диабетом в условиях стационара //Современная наука: проблемы, идеи, тенденции.—2021. – 2021. – С. 358-366.
38. Нормуродова Р. З. и др. ЛЕЧЕБНО-ПРОФИЛАКТИЧЕСКИЕ МЕРОПРИЯТИЯ БОЛЬНЫХ ЗАБОЛЕВАНИЯМИ ПАРОДОНТА ПРИ САХАРНОМ ДИАБЕТЕ 2 ТИПА //ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ В XXI ВЕКЕ. – 2021. – С. 271-281.
39. Дадабаева М. У. и др. Оролбўйида жойлашган худудлардаги болалар ва катталарнинг стоматологик маданиятини ошириш //Stomatologiya. – 2020. – №. 1. – С. 15-19.
40. Sitora D. DISEASES OF THE MUCOUS MEMBRANE OF THE ORAL CAVITY. STOMATITIS //International journal of medical sciences. – 2024. – Т. 4. – №. 05. – С. 114-117.
41. Дадабаева М. и др. ДЕТИ В ПРИАРАЛЬЕ И ПОВЫШЕНИЕ СТОМАТОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ ВЗРОСЛЫХ //Stomatologiya. – 2020. – Т. 1. – №. 1 (78). – С. 15-19.